

‘Apartheid is nog steeds springlevend’

Documentairemaakster Saskia Vredevelt (49) filmt vooral in Zuid-Afrika, waar ze zelf vandaan komt. Deels doet ze dat uit heimwee: ze zou er graag wonen. ‘Ik heb zoveel kracht, power en talent gezien bij die mensen.’

door Hilde Postma, foto's Herman Wouters

Merk je dat er in de aanloop naar het WK Voetbal meer belangstelling is voor jouw documentaires?

“Ja, ik zit in de Zuid-Afrika-hausse. Ik ben absoluut geen voetbalfan, maar ben er nu toch ontzettend dankbaar voor. Mijn films van nu komen deels voort uit gerecyclede ideeën. *White Poverty* wilde ik een paar jaar geleden al maken, maar niemand wilde het toen hebben. Nu wel. Zo werken de media, hè.”

***Leaving Mandela Park* is een poëtische documentaire over kinderen in townships die overleven door dans en muziek. Waarom wilde je deze film maken?**

“Ik duik graag achter de actualiteit. Er is zo'n eenzijdig beeld van Zuid-Afrika. Er is weleens wat ophef over de uitspraken van president Jacob Zuma en zijn gedoe met vrouwen. Maar over het algemeen denkt men toch: de apartheid is weg, halleluja, nu gaat alles daar geweldig! Maar voor mij is de apartheid in zekere zin nog steeds *alive and kicking!* In de sloppenwijken is alles precies hetzelfde als twintig jaar geleden. Alleen nog erger.”

Waarom nog erger?

“Er is meer verborgen armoede. Steeds meer mensen komen van het platteland richting stad, die zetten allemaal hun eigen hutje op. De townships zitten bomvol, en er zijn nauwelijks voorzieningen.”

Wat klopt er nog meer niet aan de beeldvorming over Zuid-Afrika?

“De buitenwacht denkt vooral: wat goed, er is geen burgeroorlog uitgebroken tijdens het afschaffen van de apartheid. Maar er is een gigantische criminaliteit en een enorme grimmigheid in het hele land. Als je bij iemand op bezoek gaat, moet je altijd via alarmsystemen of *security guards*. Men ziet ook niet dat er een stille oorlog woedt: er zijn nog steeds veel racistische moorden.”

Zoals die op Eugene Terre'Blanche.

“Dat was een gewone roofoverval, denk ik. Het gevaar is natuurlijk dat extreemrechts dat anders ziet, dat er een gek opstaat die wraak gaat nemen. Maar dit soort moorden komt heel vaak voor, op afgelegen boerderijen. Soms zijn dat wél duidelijke racistische moorden. Er worden ook bejaarden vermoord bij wie verder weinig tot niets wordt gestolen.”

Wat moet de oplossing zijn daarvoor?

“De regering moet gaan leveren. Dat doen ze te weinig, ze zijn te veel hun eigen

zakken aan het vullen.”

Wat bedoel je met leveren?

“Banen, huizen. Het is absurd dat er wijken zijn zonder elektriciteit en met maar één kraan voor vele *shaks*. Er heerst extreme armoede, ondanks de economische boom. Ondertussen zijn er de hele dag soaps te zien over rijke mensen, ook al zijn de acteurs inmiddels zwart. Daar zou ik ook opstandig van worden. Het komt allemaal voort uit frustratie. Men is ook best wel bang voor een eruptie van geweld, als Mandela er niet meer is.”

Omdat hij ergens de boel nog bij elkaar houdt?

“Ja, zoiets van: we kunnen het nu niet maken. Er is nog steeds een enorme xenofobie. Buitenlanders werken vaak onder de prijs van Zuid-Afrikanen, waardoor die hun baantjes kwijtraken. Bij onlusten worden Congolezen en andere Afrikanen vermoord uit frustratie. Er zijn zelfs mensen verbrand.”

Banen en huizen: verwacht je dat nog van deze regering?

“Daar heb ik weinig vertrouwen in. In de townships zijn veel scholen totaal leeggeroofd. Zelfs het koper wordt gejat, waardoor sommige scholen zonder leidingen en telefoon zitten. Of ze hebben geen ramen: verrekte koud in de winter. En in de townships is he-le-maal niks te doen voor kinderen. Geen sportvereniging, geen culturele vereniging. Daarom zeggen de kids in *Leaving Mandela Park*: wij regelen het

‘In de sloppenwijken is alles precies hetzelfde als twintig jaar geleden. Alleen nog erger. Er is meer verborgen armoede’

Saskia Vredeveld: 'Als ik hier zei dat ik uit Zuid-Afrika kom, zag men mij als fout'

zelf om in een leslokaal bijeen te komen. Het is veiliger om langer op school te blijven dan op straat te hangen."

Toch is *Leaving Mandela Park* een optimistische film.

"Ik heb veel films over Zuid-Afrika gemaakt, altijd met een sombere toon. Nu wilde ik eens een positief verhaal maken. Dan kom je uit bij de jonge generatie, die niet met de bagage van de apartheid is opgegroeid. Daar moet het land het van hebben. Veel jongeren overleven met muziek en dans. Ik was verrast door hun veerkracht

en levenslust – en hun positieve kijk op dingen. Deze film is een eerbetoon aan hen."

Er zitten toch heel heftige verhalen tussen. Een jongen die opera zingt wordt, net als zijn moeder, door zijn vader in elkaar geslagen. Zijn moeder adviseert hem het huis te verlaten.

"Ja – maar dat is *daily life* voor veel kinderen in de townships. Alle kinderen hebben met ellende te maken."

Heeft het ANC voldoende in huis om de problemen van het land het hoofd te bieden?

"Af en toe lijkt het wel een eenpartijstaat: dat vind ik doodeng! Wat echt heel eng is: de jeugdliga van het ANC. Leider Julius Malema, die *One Farmer, One Bullet* zingt: heel verontrustend. Heel lang heeft Zuma hem niet aangepakt, omdat Malema veel steun verwerft onder jongeren en armen. Dus kon hij blijven schreeuwen. Het is te hopen dat Zuma dat nu wél gaat doen."

Er is niet echt veel oppositie ook.

"Nee. Godzijdank is er nog een klein tegengeluid van Helen Zille (leider van oppositiepartij Democratische Alliantie – red.). En er is Patricia Delille, maar haar partij (de Independent Democrats – red.) is heel klein. Er moet veel meer tegengeluid komen: een grote, goed georganiseerde oppositie. Heel lang is het *politically not done* geweest om als blanke kritiek te geven op het ANC. Gelukkig gebeurt dat nu meer. Maar ik spreek nog steeds schrijvers of intellectuelen die hun scherpe kritiek op de regering niet durven te uiten. Het lijkt wel of alleen zwarten een tegengeluid mogen laten horen."

Is dat een soort zelfcensuur?

"Ja, en ik ben een beetje allergisch voor dat soort heilig verklaren. Want je ziet toch ongelofelijk veel corruptie en zakkenvullerij. Veel zwarten in de townships zeggen

'Af en toe lijkt het wel een eenpartijstaat; dat vind ik doodeng! Er is wel enig tegengeluid, maar dat is heel erg zwak'

ook dat ze het vroeger beter hadden, omdat er toen meer werk was. Er is wél een nieuwe rijke zwarte klasse ontstaan – en een grote arme witte klasse. De scheiding wit-zwart is niet meer zo scherp, maar de afstand tussen rijk en arm is gegroeid."

Arme witte blanken: die groep bekijk je in *White Poverty*. Wat wilde je daarin laten zien?

"Het is een nieuw verschijnsel: blanken die dakloos zijn geworden als gevolg van de positieve discriminatie van zwarten. Kijk, ►

► tijdens de apartheid gingen alle docu's over blanken die allemaal in grote huizen woonden met grote zwembaden. Maar dat was toen niet waar, en nu ook niet. Er zijn altijd arme witte mensen geweest in Zuid-Afrika. Maar tijdens de apartheid hadden ze door bescherming van de overheid nog wel huizen en werk – de laagst betaalde baantjes. Nu zijn ze hun vangnet kwijt en wonen ze ook in hutten en krotten. Ze creëren hun eigen township. Ik heb hen een tijd gevolgd." **Kwam je tegen wat je verwachtte?**

"Ik had gedacht dat ze veel racistischer zouden zijn. Velen van hen begrepen wel dat het niet zo verder kon gaan met de apartheid, dat er een omwenteling moest komen. En dat de zwarte regering tot nu toe weinig moeite voor ze heeft gedaan."

Wat is de toekomst voor deze mensen?

"Veel blanken staan onder druk. Van de vijf miljoen is al ongeveer één miljoen geëmigreerd, omdat ze geen werk meer hebben. Maar dat zijn de gelukkigen die familie in Groot-Brittannië hebben, of een Europees paspoort konden bemachtigen. Witten zijn in de minderheid, die voelen de druk van de meerderheid – dat is altijd beangstigend."

Jij bent geboren en opgegroeid in Kaapstad, je kwam hier op je zeventiende. Was dat ingewikkeld?

"Ja. Ik sprak raar en gebrekkig Nederlands; als mensen mij vroegen waar ik vandaan kwam, zei ik heel trots: uit Zuid-Afrika. Dan kwamen de woorden als moekerslagen op me af: hoe ik daar had kunnen wonen! Men zag mij als fout. Toen

ben ik mijn afkomst gaan verzwijgen. Ik ging zeggen dat ik uit Canada of Australië kwam. Of ik koos de aanval en zei: ik kom uit Afrika, woonde in een boomhut en had een tijger als huisdier."

Viel je dat rauw op je dak dat mensen er zo tegenaan keken?

"Ik begreep er geen bal van. Dat apartheid niet normaal is, zie je niet als kind in Zuid-Afrika. Je weet wel dat zwarten veelal in de armenwijken wonen, maar van geweld en onderdrukking hoor je niets. Er was een gigantische censuur. Ik had wel als enige in mijn dorp een kleurlingvriendinnetje. Ik ben een keer met haar naar haar huis in de townships geweest. Ik zag de extreme armoede en werd me wel bewust: dit is een beetje vreemd en raar. Bij haar in de *shak* werd ik als een soort koningin onthaald, dat vond ik ook niet normaal. Maar die gedachten kristalliseerden pas

'Dat apartheid niet normaal is, zie je niet als je er als kind middenin woont. Er was een gigantische censuur'

hier in Nederland uit, toen ik ouder werd." **Je eerste documentaire is *Heimwee naar Zuid-Afrika*.**

"Daarin kom ik uit de kast, en vertel ik dat ik uit Zuid-Afrika kom. Kijk, al die films maak ik natuurlijk toch om in het reine te komen met mezelf. Het is een soort onderzoek: waar kom ik vandaan? Ben ik fout geweest? Ben ik geïndoctrineerd door de apartheidsgedachten? In mijn *Heimwee*-serie kwam ik godzijdank tot de conclusie: ik heb een schoon geweten. Ik ben oké – en niet fout. Maar Zuid-Afrika is een gedeelte van mij, van mijn identiteit. Ik zoek toch naar: wie ben ik eigenlijk? Ik heb films gemaakt over extreem-rechts, over oorlogsveteranen, over Bosjesmannen. Allemaal heftige verhalen. Ieder onderwerp gaat over iets wat ik nog niet zo goed ken; daarmee verken ik een stukje van mijn eigen identiteit.

***Black Diamonds* is de andere kant van de medaille van *White Poverty* natuurlijk.**

"Rijke zwarten vormen een nieuwe elite.

Bedrijven zijn nu gedwongen om zwarten in dienst te nemen – ook in hogere functies. Op zich is dat goed, maar het gebeurt ook vaak dat ze vanwege hun huidskleur worden gebruikt als *window dressing*, terwijl ze de vereiste kwalificaties niet hebben. Maar er is ook de jonge generatie die ziet dat de politiek weliswaar in zwarte handen is, maar de economie nog steeds in blanke handen. Die jongeren willen geen *window dressing* zijn, ze zorgen dat ze het zelf maken. Heel inspirerend. Opmerkelijk is dat ze exact dezelfde lifestyle hebben als witten vroeger. Ze dragen merkkleding, eten in chique restaurants, rijden in dure mooie auto's, wonen in de suburbs, de oude blanke wijken. Ze doen wat ze altijd op televisie zagen. Alleen in de kunst en cultuur zie je een mix van culturen, dat is heel spannend. Ook in de mode en muziek ontstaat een eigen Zuid-Afrikaanse identiteit."

Maar wat is er nou nodig voor een echte verzoening in het land?

"Welwillendheid en nieuwsgierigheid naar elkaar, maar die zijn er niet. Je ziet toch dat zwart en wit langs elkaar heen leven. Alleen vanuit economische motieven gaan zwarten en witten met elkaar om. Waar geld geld ziet. Als het gaat om uitgaan, of gezellig barbecuen, blijft iedereen bij zijn eigen soort. Maar ja, dat doen wij hier ook grotendeels."

Hoe is het voor jou om nu ook 'zwarte' verhalen te maken?

"Geweldig. In de townships heb ik ontzettend veel fijne Xhosa's ontmoet. Onder apartheid werd het je onmogelijk gemaakt om elkaar beter te leren kennen. Nu kun je op een normale, gelijkwaardige manier met elkaar omgaan. Ik heb zoveel kracht, power en talent gezien bij die mensen. Een heel trots, sterk volk: daar heb ik alle vertrouwen in. Dan ben ik wel heel trots dat ik uit Zuid-Afrika kom. Het kan een grote natie worden. Als ze – *cross your fingers* – maar geen mensen weggagen."

Zou jij daar ook weer willen wonen?

"Nee, Amsterdam is nu mijn thuis, hier woont mijn kind ook. Maar mijn hart is daar, ik mis Zuid-Afrika verschrikkelijk. Vandaar natuurlijk ook al die documentaires: ik verzin plannen zodat ik weer terug kan gaan. Even zuurstof drinken, een shot halen: mijn heroïneshot. Dat is mijn *lifeline*. Mijn laatste jaren wil ik daar slijten. Ik wil doodgaan aan de voet van de Tafelberg." |

'Black Diamonds' wordt op 10 juni vertoond op televisie.